

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету
від 02.09.2021 р., протокол №01

Загальне мовознавство

(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки бакалавра
(назва ступеня вищої освіти)

спеціальності 014 Середня освіта
(шифр і назва спеціальності)

предметної спеціальності 014.01 українська мова і література
(шифр і назва предметної спеціальності)

освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова і література)»
(назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2021

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Ганна ВУСИК, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 17.06.2021 р., протокол №10.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова і література)» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.01 українська мова і література.

Предметом загального мовознавства, з одного боку, є мова як засіб людського спілкування, а з іншого – загальні особливості всіх мов. Загальне мовознавство створює лінгвістичну теорію, тому його часто називають теоретичним.

Міждисциплінарні зв'язки. При вивченні курсу цілком логічним є застосування знань студентів із суміжних гуманітарних наук (особливо «Філософії мови» та літературознавчих), а також біології, фізики (напр., під час вивчення інструментальних методів дослідження); математики (у питаннях із структуралізмом); інформатики (штучні мови тощо). Якнайтісніший зв'язок передбачається із методиками викладання мов.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» є вивчення закономірностей розвитку і функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках з людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови, а також здобутків лінгвістики за багато віків її розвитку.

1.2. Основним завданням вивчення навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» є:

- **теоретичні:** розширити загальнолінгвістичну підготовку словесника, а також поглиблено вивчити проблеми, які не могли бути висвітлені в попередніх курсах, ознайомити студентів з філософськими основами сучасного, здобутками вітчизняного, європейського і світового мовознавства; формувати сучасні погляди на проблеми мовознавства, спираючись на історію розвитку вітчизняного, європейського і світового мовознавства; озброїти майбутнього філолога методами наукового дослідження мови;

- **практичні:** розвивати уміння й навички аналізувати й застосовувати основні положення лінгвістичних теорій у практичній діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач Програмні результати навчання	
ЗК 1	Здатність діяти відповідально й свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізовувати свої права й обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ЗК 2	Здатність до особистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціально компетентність).
ЗК 3	Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).
ПК 1.1	Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою.
ПК 1.2	Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти (мова національної меншини України).
ПК 1.4	Здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння та навички учнів.
ПК 1.5	Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетентності в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.
ПК 1.7	Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови в закладах середньої освіти, практиці навчання української мови.
ПК 2.1	Здатність моделювати зміст навчання української мови відповідно до обов'язкових результатів навченості учнів.
ПК 2.2	Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей, засобами української мови.
ПК 2.4	Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання української мови.
ПК 2.5	Здатність розвивати в учнів критичне мислення.
ПК 2.6	Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів з української мови на засадах компетентнісного підходу.
ПК 2.7	Здатність формувати ціннісні ставлення в учнів засобами української мови.
ПК 2.8	Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах українською мовою, володіти методикою розвитку мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.
ПК 12.1	Здатність здійснювати оцінювання й аналіз результатів навчання учнів з української мови.
ПК 12.2	Здатність забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювати результатів навчання з української мови.
ПК 13.1	Здатність використовувати інновації в навчанні української мови.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредитів ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни ІСТОРІЯ МОВОЗНАВСТВА

Тема 1. Загальне мовознавство як наукова і навчальна дисципліна. Загальне мовознавство як наукова й навчальна дисципліна. Основні розділи мовознавства (історія мовознавства, теорія мови, методи і прийоми лінгвістичного аналізу). Взаємодія лінгвістики з іншими науками (інтердисципліни).

Тема 2. Історія лінгвістичної думки. Етапи розвитку науки про мову (проблеми, завдання, течії, напрями, основні ідеї та здобутки). Від давньої філології до мовознавства XVIII ст. Філологія класичної прадавнини. Мовознавство середніх віків та епохи Відродження.

Мовознавство XVII-XVIII ст. Формування філософських засад мовознавства. Порівняльно-історичне мовознавство та філософія мови. Виникнення порівняльно-історичного мовознавства. Філософія мови В. фон Гумбольдта.

Три періоди у розвитку компаративістики. Теоретичні засади порівняльно-історичного мовознавства. Логічне й психологічне мовознавство. Логічний напрям. Психологічний напрям у мовознавстві.

Молодограматизм. Внесок молодогограматизму в розвиток теоретичних засад мовознавства. Соціологія мови й неограматизм.

Казанська лінгвістична школа. Московська лінгвістична школа. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра. Теоретичні особливості.

Мовознавство XX ст. та структуралізм. Мовознавство XXI ст.

ТЕОРІЯ МОВИ

Тема 3. Мова як особлива знакова система. Знакова природа мови. Мовні знаки в процесі людського пізнання. Семіотика і лінгвістика. Знак та його структура. Знакові системи та їх типологія. Класифікація знаків. Мовний знак і мовна одиниця. Мова і несловесні форми спілкування (паралінгвістика, екстралінгвістика).

Тема 4. Проблема взаємозв'язку мови, мислення і свідомості. Проблема співвідношення мови і мислення. Філософські аспекти теорії мовознавства XX ст. Мова, мислення, свідомість. Формування та сприйняття мовлення. Менталінгвістика, її розділи. Психофізичні основи зв'язку мови і мислення. Внутрішнє мовлення і мислення. Гіпотеза лінгвальної відносності Сепіра-Уорфа. Роль мови у процесі пізнання. Психолінгвістика, етапи розвитку, основні проблеми, представники. Когнітивна лінгвістика, основні школи, проблеми та представники.

Тема 5. Мова та історія. Розвиток мови. Мова та суспільство. Суспільна природа мови. Суспільні функції мови. Соціальна зумовленість мовних явищ. Суспільний характер мовної норми. Територіальна та соціальна диференціація мови. Літературна мова та її стилі. Соціальні спільноти людей та соціальні типи мов. Соціолінгвістика. Соціолінгвістика, її предмет, завдання і проблеми. Інтерлінгвістика. Розвиток мови як лінгвістичне поняття. Основні закони розвитку мови. Мова як історична категорія. Статика і динаміка мови. Історія мови та її хронологічні зрізи. Взаємодія мов і мовні контакти. Причини мовних змін. Диференціація та інтеграція. Синхронія та діахронія. Внутрішні і зовнішні закони історичних змін мови. Взаємодія системи мови, її норми і мовленнєвої діяльності. Проблема прогресу в мові.

Тема 6. Системно-структурна організація мови Поняття про систему і структуру. Фонетична система. Словотвір і морфеміка. Лексична система. Морфологічна система і проблема частин мови. Синтаксична система мови. Парадигматичні й синтагматичні відношення. Ієрархія мовної будови та міжсистемні зв'язки. Графічні системи фіксації мов. Модулювання мовної системи. Яруси мовної системи. Парадигматичні, синтагматичні та ієрархічні відношення між мовними одиницями. Своєрідність системності мови. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові. Система і норма.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Тема 7. Способи пізнання і методи лінгвістики Методи пізнання та методологія науки. Наукове пізнання як процес. Методологічні основи дослідження мови.

Тема 8. Лінгвістичні методи Описовий метод. Мовні одиниці й їх опис. Прийоми зовнішньої інтерпретації. Прийоми внутрішньої інтерпретації. Математичні прийоми. Інструментальні прийоми й автоматизація лінгвістичних досліджень. Порівняльний метод. Порівняльно-історичний метод. Історико-порівняльний метод. Зіставний метод. Застосування методів лінгвістичних досліджень.

3. Рекомендована література

Основна

1. Вусик Г., Нікішина Т. Загальне мовознавство. Бердянськ: Ф-ОП Ткачук О. В., 2016. 352 с.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
3. Гируцкий А. А. Общее языкознание. Минск: ТетраСистемс, 2001. 304 с.
4. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 283 с.
5. Звегинцев В. А. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. Москва: Просвещение, 1965. 495 с.
6. Кодухов В. И. Общее языкознание. Москва: Высш. шк., 1974. 304 с.
7. Кондрашов Н. А. История лингвистических учений. Москва: Просвещение, 1979. 224 с.
8. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2003. 464 с.
9. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ: Вища школа, 1988. 328 с.

Додаткова

1. Булаховський Л. А. Питання походження української мови. Київ: Рад. школа, 1956. 450 с.
2. Зеленько А. С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми та процедури вивчення мови: посібник. 2002. 283 с.
3. Левицький Ю. М. Мови світу. Львів, 1988. 440 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ (www.bdpu.org/library)
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

(<http://www.nbu.gov.ua>)

3. Лінгвістичний портал MOVA.info <http://www.mova.info>
4. Wikipedia. <http://www.wikipedia.org>
5. Український лінгвістичний портал <http://www.ulif.org.ua/ulif/>
6. Портал української мови та культури <http://slovnyk.net/>

4. Методи навчання: теоретико-інформаційні (усний виклад, бесіда, розповідь, пояснення, обговорення, дискусія, консультування, аудіовідео демонстрація), практико-операційні (вправи, алгоритми, експерименти), пошуково-творчі (мозкова атака, творчий діалог, аналіз ситуацій), самостійна робота (виконання тестів, тренінгів), контрольооцінювальні (виступ, тестування).

5.Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен

6. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64	задовільно		D (задовільно)
50-57			E (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни